

МОТИВАЦІЯ ЦІННІСНОГО СТАВЛЕННЯ ДО ЗДОРОВ'Я СТУДЕНТІВ ХІМІЧНИХ ФАХІВ В ПРОЦЕСІ ЇХНЬОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ

MOTIVATION OF THE VALUE ATTITUDE TO THE HEALTH OF STUDENTS OF CHEMICAL SPECIALTIES IN THE PROCESS OF THEIR PROFESSIONAL TRAINING

Родигіна В. П., Курій О. В., Бабаджанян В. В.

*Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут»
м. Харків, Україна*

DOI <https://doi.org/10.32782/2522-1795.2022.10.15>

Анотації

Однією з актуальних та важливих медико-соціальних проблем на сучасному етапі є збереження та зміцнення здоров'я молоді. Увага до проблеми формування мотивації на ціннісне ставлення до здоров'я студентською молоддю пояснюється тим, що рівень здоров'я студентів становить чималу частку в структурі населення й формує в майбутньому трудові ресурси нашої країни. У статті розглянуті роль мотивації у формуванні ціннісного ставлення до здоров'я студентів хімічних фахів. Студенти хімічних спеціальностей, незважаючи на свою майбутню професійну діяльність, яка здійснюється в умовах впливу на організм шкідливих хімічних речовин, на жаль, мало приділяють часу та зусиллям на збереження власного здоров'я. Було визначено рівень обізнаності студентів хімічних фахів першого курсу з ведення здорового способу життя. Для підвищення ефективності щодо підвищення мотивованості студентів хімічних спеціальностей на ціннісне ставлення до свого здоров'я була розроблена здоровоохоронна модель, яка ґрунтується на комплексному підході та взаємозв'язку навчальної та виховної роботи протягом усього періоду навчання.

Ключові слова: студенти хімічних фахів, мотивація, ціннісне ставлення до здоров'я, здоровий спосіб життя, професійна діяльність.

Одной из актуальных и важных медико-социальных проблем на современном этапе есть сохранение и укрепление здоровья молодежи. Проблема формирования мотивации ценностного отношения к здоровью студенческой молодежи объясняется тем, что уровень здоровья студентов составляет немалую долю в структуре населения и формирует в будущем трудовые ресурсы нашей страны. В статье рассмотрена роль мотивации в формировании ценностного отношения к здоровью студентов химических специальностей. Студенты химических специальностей, несмотря на свою будущую профессиональную деятельность, осуществляемую в условиях воздействия на организм вредных химических веществ, к сожалению, мало уделяют времени и усилий сохранению собственного здоровья. Был определен уровень осведомленности студентов химических профессионалов первого курса по ведению здорового образа жизни. Для повышения эффективности повышения мотивированности студентов химических специальностей на ценностное отношение к своему здоровью была разработана здоровоохранительная модель, которая основывается на комплексном подходе и взаимосвязи учебной и воспитательной работы на протяжении всего периода обучения.

Ключевые слова: студенты химических специальностей, мотивация, ценностное отношение к здоровью, здоровый образ жизни, профессиональная деятельность.

One of the urgent and important medical and social problems at the present stage is to preserve and strengthen the health of young people. Attention to the problem of forming motivation for the value of health attitudes of student youth is explained by the fact that the level of student health is a significant share in the population structure and forms in the future labor resources of our country. To form value attitudes to their health in students should begin with raising the level of health culture, increasing the level of physical health, the formation of active self-development and self-sufficiency. Many students of chemistry are exploiting the most accessible resource – health. Incentives to get an education,

a profession, a good financial position are much higher than to maintain and improve health, ie. Health is seen primarily as an instrumental value that contributes to the achievement of life goals, rather than as a value that contributes to long and fulfilling life. The article considers the role of motivation in the formation of values in the health of students of chemical specialties. Students of chemical specialties, despite their future professional activities, which are carried out in conditions of exposure to harmful chemicals, spend little time and effort to maintain their own health. The level of awareness of first-year chemistry students in leading a healthy lifestyle is determined. To increase the effectiveness of motivating students of chemical specialties to value their health, a health model was developed, which is based on an integrated approach and the relationship of educational and educational work throughout the study period. The educational process in the university should be organized with a focus on preserving and strengthening the health of students, means and methods of health measures should be aimed at the conscious development of a healthy student.

Key words: students of chemical specialties, motivation, value attitude to health, healthy way of life, professional activity.

Вступ. У сучасний час у зв'язку з прискоренням темпів соціальних, економічних, технологічних, кліматичних, екологічних та інших змін, що відбуваються у світі, існує закономірність, яка призводить до формування нових проблем, пов'язаних зі здоров'ям населення. Зниження функціональних резервів організму, процесів саморегуляції, народження ослабленого потомства та багато іншого притаманно сучасному поколінню. У зв'язку з цим у нашій країні державою визначено основну мету в галузі фізичної культури та спорту – оздоровлення нації, формування здорового способу життя населення та гармонійне виховання здорового, фізично міцного покоління [7].

Особливу тривогу викликає стан здоров'я підростаючого покоління та студентської молоді, адже від них залежить майбутній потенціал нашої країни. У цьому зв'язку ціннісне ставлення молоді до свого здоров'я та формування мотивації ведення здорового способу життя є актуальними на сьогоднішній день [1].

Сучасне навчання у технічному вищому навчальному закладі (ВНЗ) пред'являє високі вимоги до студентів, у тому числі до стану їхнього здоров'я. Підвищення рейтингу здоров'я у системі цінностей студентів технічного ВНЗ, навчання оцінки якості та кількості здоров'я, технологіям його забезпечення, включаючи власне здоров'я, є необхідною умовою успішності професійної діяльності майбутніх інженерів-хіміків. При цьому формування ціннісного ставлення до свого здоров'я як внутрішньої потреби необхідно

здійснювати в умовах пандемії та погіршення показників здоров'я населення.

Серед технічних інженерних спеціальностей є такі, які вимагають від студентів особливих вимог до функціональних, рухових й психологічних можливостей, оскільки їхня робота здійснюється в умовах впливу на організм шкідливих хімічних речовин (спиртів, гліколів, алкілацетатів, кетонів, ефірів, альдегідів, ароматичних та хлорованих вуглеводень, сумішей летучих нафтопродуктів тощо). До таких спеціальностей, в першу чергу, належать хімічні спеціальності. Студенти хімічних спеціальностей, незважаючи на свою майбутню професійну діяльність, мало приділяють часу та зусиллям на збереження власного здоров'я. Ціннісне ставлення до здоров'я передбачає не тільки створення відповідних соціально-гігієнічних умов для нормального навчання (праці), а й мотивацію студентів-хіміків на індивідуальне формування ціннісного ставлення до свого здоров'я, що має вписуватися в програму професійної підготовки у ВНЗ, як невід'ємну складову частину підготовки інженера і бути предметом постійного соціального контролю та управління [9].

Ідея про необхідність збереження та розвитку здоров'я студентів й формування у них ціннісного ставлення до здоров'я не є новою. Дослідження з цієї проблеми відображені в працях філософів та культурологів (В. Казначєєв, В. Клімов, Л. Сущенко та ін.), психологів (В. Леві, А. Маслоу, В. Мясіщев, Г. Нікіфоров, М. Секач, В. Ананьєв та ін.), медиків (Г. Апанасенко, М. Амосов,

Л. Попова, В. Войтенко, В. Зайцев та ін.), педагогів класиків (Я. Коменський, Дж. Локк, Г. Сковорода, К. Ушинський, А. Макаренко, П. Лесгафт, В. Сухомлинський), сучасних педагогів (А. Беседіна, О. Романовський, І. Зязюн, М. Гончаренко, О. Пономарьова, В. Петленко та ін.), валеологів (І. Брехман, С. Буліч, Ю. Лісцин, І. Мурахов, Е. Вайнер, Б. Чумаков, К. Зайцев та ін.). Проблеми формуванню валеологічної культури студентської молоді розглядає дисертаційні дослідження О. Зеленюк, В. Білогур, С. Сичов, Г. Іванова, А. Міненко, Ю. Драгнєв, О. Церковна, Н. Борейко та ін.

У той же час роботи К. Зайцева зі співавт. [10] свідчать, що ціннісне ставлення до свого здоров'я є значущим для більшості студентів, має певну життєву цінність і, загалом, для сучасної студентської молоді характерні установки на професійну та особистісну самореалізацію. Однак ця цінність є недостатньо свідомою. Про це свідчить той факт, що багато студентів, які вважають, що вони ведуть здоровий спосіб життя, насправді не дотримуються його норм; практична реалізація ціннісного ставлення до свого здоров'я має місце не більше ніж у одній третині студентів.

Недостатньо аналізується ціннісне ставлення студентів до здоров'я, мало уваги приділяється мотивації як визначального фактора поведінкових патернів щодо здорового способу життя, не експлікується динаміка відносин студентів до здорового способу життя в процесі їх професійної підготовки в ВНЗ, і лише в поодиноких випадках розглядаються можливі шляхи корекції наявних диспропорцій у свідомості та діяльності [1].

Метою цієї роботи став аналіз ролі мотивації у формуванні ціннісного ставлення до здоров'я у студентів хімічних спеціальностей та розробка на цій основі здоровоохоронну модель освітнього процесу для студентів технічних ВНЗ.

Зазначена мета дослідження зумовила постановку та необхідність вирішення у цій роботі основних **завдань**:

1. Виявити рівень обізнаності студентів хімічних фахів першого курсу з ведення здо-

рового способу життя та про ціннісне ставлення до стану свого здоров'я.

2. Розглянути особливості мотивації у формуванні ціннісного ставлення до здоров'я студентів хімічних спеціальностей.

3. Розробити здоровоохоронну модель освітнього процесу, спрямовану на формування ціннісного ставлення до свого здоров'я студентів хімічних фахів.

Об'єкт дослідження – студенти хімічних фахів Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут» (НТУ «ХПІ»).

Предмет дослідження – ціннісне ставлення до свого здоров'я студентів хімічних фахів.

Результати дослідження. Аналіз рівня поінформованості студентів-хіміків першого курсу про здоровий спосіб життя та їх відношення до стану свого здоров'я проводився за допомогою спеціального дослідження методом анонімного анкетного опитування за методикою «тест – ретест». Анкета складалася з 41 питання, поділених на 6 блоків:

Чи знаєте Ви, що означає термін «здоровий спосіб життя» (ЗСЖ)?

Якщо Ви готові дотримуватись ЗСЖ, то з якими цілями?

Які фактори, на Вашу думку, є найбільш значущими у формуванні ЗСЖ?

Які чинники впливають на ціннісне ставлення до здоров'я?

Ваше ставлення до фізичної культури як соціального явища?

Ваше ставлення до фізичної культури як соціального явища?

Чи влаштовує Вас якість проведення заняття з фізичного виховання, що існує в Університеті?

У результаті тестування студентів-хіміків першого курсу з'ясувалося, що абсолютна більшість респондентів (82,6 %) термін «ЗСЖ» розуміють й хотіли б надалі його дотримуватися. Якщо цілі ЗСЖ респонденти правильно собі уявляють, то щодо факторів, що сприяють досягненню цієї мети, вони такої ясності немає. Тільки 12,5 % студентів-хіміків ставлять на перше місце рухову активність, далі перебування на свіжому повітрі (12,4 %),

усунення шкідливих звичок (11,2 %), раціональний режим харчування (10,5 %) та дотримання гігієнічних норм (10,1 %).

Студенти-хіміки загалом високо оцінюють значення фізичної культури для ЗСЖ, 43,7 % з них вважають, що скоріше потрібна, ніж ні потрібна. Через два місяці після початку занять в Університеті лише 59,4 % оцінили якість занять з фізичного виховання позитивно. Основною негативною складовою частиною для занять фізичним вихованням, як показало наше дослідження, є вузьке коло засобів фізичного виховання, що застосовуються, відсутність альтернативних видів фізичних вправ. Тому 14,9 % дівчат та 7,9 % юнаків вважають заняття з фізичного виховання нецікавими.

У 32,1–44,0 % студентів-хіміків багато факторів, що перешкоджають веденню здорового способу життя (відсутність «сили волі», недостатність знань, брак часу, нерозуміння його доцільності, що суперечать традиції мікросоціального оточення та інше), значною мірою зумовлені недостатньою на це мотивацією, як результат взаємодії потреб, ціннісних орієнтацій та особистісних інтересів.

Таким чином, у значної частини молоді відбувається експлуатація найдоступнішого ресурсу – здоров'я. Стимули здобути освіту, професію, хороше матеріальне становище набагато вище, ніж зберігати і підвищувати здоров'я, тобто здоров'я розглядається переважно як інструментальна цінність, що сприяє досягненню життєвих цілей, ніж як цінність, що сприяє багаторічному та повноцінному життю.

Формувати ціннісні відношення до свого здоров'я у студентів треба починати з підвищення рівня культури здоров'я, формування активного саморозвитку та самозабезпечення здоров'я. Виховно-освітній процес у ВНЗ повинен бути організований зі спрямованістю на збереження та зміцнення здоров'я студентів, засоби та методи оздоровчих заходів повинні бути спрямовані на усвідомлений розвиток та саморозвиток здорової особи студента. Таким чином, створюються необхідні умови для самопізнання

себе та свого здоров'я, самовдосконалення та самореалізації.

На основі аналізу особливостей мотивації студентів хімічних фахів була розроблена здоровоохоронна модель освітнього процесу у ВНЗ, яка ґрунтується на комплексному підході та взаємозв'язку навчальної та виховної роботи протягом усього періоду навчання. В основу цієї моделі покладено уявлення про стадії прийняття рішення про своє здоров'я як цінність у період професійної підготовки у ВНЗ.

Для реалізації здоровоохоронної моделі на практиці в рамках вивчення курсу дисципліни «Фізична культура» (теоретичний розділ «Основи здорового способу життя студента») було виділено такі групи професійних компетенцій: комунікативні, організаторські, оцінно-коригувальні та інші. Було розроблено програму їх формування з урахуванням специфіки професійної діяльності майбутнього інженера-хіміка з формування мотивації ціннісного ставлення до здоров'я.

На семінарських та лекційних заняттях студенти знайомляться з різними аспектами ціннісного ставлення до здоров'я, проводять діагностику свого здоров'я, оцінюють резерви здоров'я, рівень фізичного та психічного стану, а також навчаються способам формування культури здоров'я. У результаті на заліковому занятті організовується круглий стіл із захистом проекту з формування мотивації ціннісного ставлення до здоров'я. Студенти беруть участь у тренінгу «Здоров'я – це впевненість», пишуть есе з проблем формування здорового способу життя та інше. На наш погляд, доцільно вже у перші два роки навчання у ВНЗ організувати для студентів-хіміків міжкафедральний курс корекційно-розвивальних занять, у якому візьмуть участь викладачі психології, валеології, біології, фізкультури, педагогіки та інших кафедр ВНЗ.

Таким чином, організація освітнього процесу на основі здоровоохоронної моделі в даний час дозволяє формувати у майбутніх інженерів-хіміків ціннісне ставлення до свого здоров'я, що виявляється у покращенні стану їх здоров'я та підвищенні рівня їхньої професійної компетентності.

Висновки. Здоровий спосіб життя більшості студентів має певну життєву цінність, при цьому самооцінка здоров'я та місце здоров'я у системі життєвих цінностей є одними із суттєвих показників, що характеризують ставлення індивіда до свого здоров'я. Водночас здоров'я переважно розглядається як інструментальна цінність, що сприяє досягненню життєвих цілей. Фактично у студентів хімічних спеціальностей ціннісне ставлення до здоров'я є недостатньо усвідомленим і перебуває у процесі формування.

За час навчання у ВНЗ у студентів-хіміків знижується самооцінка свого здоров'я та задоволеність ним, проте лише 45,7% респондентів висловили намір змінити своє ставлення до свого способу життя у контексті його оздоровлення; при цьому 76,1%

студентів, які вважають, що вони ведуть здоровий спосіб життя, насправді не дотримуються його норм. У 30,1–45,0% студентів значною мірою є недостатня мотивація на ведення здорового способу життя як результату взаємодії потреб, ціннісних орієнтацій та особистісних інтересів.

Для підвищення ефективності щодо підвищення мотивованості студентів хімічних спеціальностей на ціннісне ставлення до свого здоров'я була розроблена здоровоохоронна модель, яка ґрунтується на комплексному підході та взаємозв'язку навчальної та виховної роботи протягом усього періоду навчання.

Подальші дослідження необхідно спрямувати на вивчення інших проблем з формування мотивацій ціннісного відношення до здоров'я студентів ВНЗ.

Література

1. Авдеєнко І. М. Культура здоров'я студентів та середовищний підхід до її розвитку в умовах вищого навчального закладу. *Загальна теорія здоров'я та здоров'язбереження : колективна монографія / за заг. ред. проф. Ю. Д. Бойчука.* Харків : Вид. Рожко С. Г., 2017. 488 с.
2. Башавець Н. А. Теоретико-методичні засади формування культури здоров'язбереження як світоглядної орієнтації студентів вищих економічних навчальних закладів : дис. ... доктора пед. наук: 13.00.04. Одеса, 2012. 556 с.
3. Бойчук Ю. Д. Сучасні підходи до розуміння сутності здоров'я людини та суміжних із ним понять. *Загальна теорія здоров'я та здоров'язбереження : колективна монографія / за заг. ред. проф. Ю. Д. Бойчука.* Харків : Вид. Рожко С. Г., 2017. 488 с.
4. Індекс здоров'я. Україна – 2018: Результати загальнонаціонального дослідження / под ред. Степурко Т. Г. та ін. Київ, 2018. 172 с.
5. Корж Н. Л. Формування ціннісного ставлення у студентів спеціальностей до фізичної культури в процесі самостійних занять : автореф. дис. ... канд. наук з фіз. виховання і спорту: 24.00.02; Дніпропетровський держ. інститут фіз. культури та спорту. Дніпро, 2016. 21 с.

References

1. Avdyeyenko, I. M. (2017). *Kultura zdorov'ya studentiv ta seredovishnij pidhid do yiyi rozvitku v umovah vishogo navchalnogo zakladu* [Culture of student health and environmental approach to its development in terms of higher education]. *Zagalna teoriya zdorov'ya ta zdorov'yazberezheniya: kolektivna monografiya – General theory of health and health : a collective monograph.* (p. 488) Y. D. Boychuk. Kharkiv : Ed. Rozhko S. G. [in Ukrainian]
2. Bashavec, N. A. (2012). *Teoretiko metodichni zasadi formuvannya kulturi zdorov'yazberezheniya yak svitoglyadnoyi oriyentaciyi studentiv vishih ekonomichnih navchalnih zakladiv* [Theoretical and methodological principles of forming a culture of health care as a worldview orientation of students of higher economic educational institutions]. *Doctor's thesis.* Odessa. [in Ukrainian]
3. Boychuk, Yu. D. (2017). *Suchasni pidhodi do rozuminnya sutnosti zdorov'ya lyudini ta sumizhnih iz nim ponyat* [Modern approaches to understanding the essence of human health and related concepts] *Zagalna teoriya zdorov'ya ta zdorov'yazberezheniya kolektivna monografiya – General theory of health and health : a collective monograph.* (p. 488)

6. Мунтян В. С. Интериоризация мотивации как фактор оптимизации учебного процесса студентов. *Адаптаційні можливості дітей та молоді*. Одеса : ТОВ Лерадрук, 2012. С. 223–228.

7. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на 2012–2021 роки / Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України. URL: http://oneu.edu.ua/wpcontent/uploads/2017/11/nsro_1221.pdf.

8. Педагогіка і психологія професійної освіти: результати досліджень і перспектив. Зб. наук. праць / за ред. І. А. Зязюна та Н. Г. Ничкало. Київ, 2003. 680 с.

9. Сичов С. О. Формування потреби фізичного вдосконалення у студентів вищих технічних навчальних закладів : автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.07. Київ, 2002. 17 с.

10. Формирование оздоровительной культуры студентов в специальном учебном заведении / В. П. Зайцев, С. И. Крамской. Белгород : БГТУ, АСВ, 2003. 232 с.

Y. D. Boychuk. Kharkiv : Ed. Rozhko S. G. [in Ukrainian]

4. Stepurko, T. G. ta inshi (2018). *Indeks zdorov'ya [Health Index]*. Kyiv. [in Ukrainian]

5. Korzh, N. L. (2016). Formuvannya cinnisnogo stavlennya u studentiv specialnostej do fizichnoyi kulturi v procesi samostijnih zanyat [Formation of values of students majoring in physical culture in the process of independent study]. *Extended abstract of candidate's thesis*. Dnipro : DDIFKS. [in Ukrainian]

6. Muntyan, V. S. (2012). Interiorizaciya motivacii kak faktor optimizacii uchebnogo processa studentov [Interiorization of motivation as a factor in optimizing the educational process of students] *Adaptacijni mozhlivosti ditej ta molodi – Adaptation capabilities of children and youth*. Odesa : TOV Leradruk. [in Ukrainian]

7. Nacionalna strategiya rozvitku osviti v Ukrayini na 2012–2021 roki [National strategy for the development of education in Ukraine for 2012–2021] oneu.edu.ua/wpcontent/uploads/2017/11/nsro_1221.pdf Retrieved from: http://oneu.edu.ua/wpcontent/uploads/2017/11/nsro_1221.pdf. [in Ukrainian]

8. Zyazyuna I. A. & Nichkalo N. G. (Ed.). (2003). *Pedagogika i psihologiya profesijnoyi osviti: rezultati doslidzhen i perspektiv. [Pedagogy and psychology of vocational education: research results and prospects.]* Kiyiv. [in Ukrainian]

9. Sichov, S. O. (2002). Formuvannya potrebi fizichnogo vdoskonalennya u studentiv vishih tehnicnih navchalnih zakladiv [Formation of the need for physical improvement in students of higher technical educational institutions] *Extended abstract of candidate's thesis*. Kiyiv. [in Ukrainian]

10. Zajcev V. P. & Kramskoj S. I. *Formirovanie ozdorovitelnoj kultury studentov v specialnom uchebnom zavedenii. [Formation of health culture of students in a special educational institution]*. Belgorod : BGTU. [in Russian]